

A barokk Erdélyben

(4. rész)

Barokk egyházi festészet

A barokk egyházi festészetének színvonala a szobrászat mögött jóval lemaradt. A festészet a XVII. század eleje óta amúgy is hanyatlóban volt Erdélyben. Kolozsváron az egész században két számottevő festő tevékenykedett: **Kaczler András**, aki a Szent Mihály templom Szentháromság-oltárát, Szent Katalin oltárát aranyozta, ezüstözte, színezte és márványozta, és **Graszler György**, aki a Szent Mihály templom Háromkirályok-oltárát aranyozta.

A jezsuita templom szép oltárképei „behozott” művek, nem itt készültek, Rubens-képek másolatai; a marosvásárhelyi főtemplom színpompás oltárképe is behozott mű.

A templomi freskó műfaja gyakorlatilag kihalt Erdélyben, ritka emléke a Szeben-belvárosi templom oltárfal freskója, amelyet 1764-ben festett **Anton Steinfeld**. Híres **Franz-Anton Maulbertschnek**, a XVII. század legnagyobb mesterének hét, Erdélybe került alkotása. Már érett korának terméke az a hat nagyméretű képe, amelyet Mária Terézia ajándékozott az orlái templomnak. 1763-ban készültek ezek a csodálatos festmények, amelyek ma a fehérvári érseki palota díszai: a Pásztorok imádása, Krisztus a tanítványok között, Utolsó vacsora és Salomé Keresztelő Szent Jánossal.

Kiemelkedik még a festészetben a **Csűrös** testvérpár, **József**, festő és aranyozó, aki a székelykáli katolikus templom részére megfestette Nepomuki Szent János oltárképét, és a szamosújvári örmény nagytemplom „József a gyermek Jézussal” oltárképét, és **Mihály**, aki a székelykáli oltárt faragta és a sülelmedi (Ulményi) templom mennyezetét festette.

Barokk portré

A barokk világi műfajok között a XVIII. században a portré-műfaj volt a legnépszerűbb. **Mányoki Ádám**, II. Rákóczi Ferenc udvari festője több portrét is készített a fejedelemtől. 1732-ben az udvari festővé kinevezett **Martin van Meytens** megfestette Bánffy Dénes gróftól teljes alakban, háta mögött feltűnik a híres bonchidai kastély. A nagyszombati **Johann Martin Stock**, a bécsi akadémián Meytens tanítványa, 1786-ban szülővárosába visszatelepedve megfestette Teleki Sámuel alkancellár arcképét.

Táj-, élet- és csendélet-képek

A XVIII. században terjedtek el ezek a képtípusok. A csendéleteken ábrázolt virágok vagy ételek gyakran vallásos értelműek, a böjti eledel, a Krisztus-jelképek a jámbor életre, a luxustárgyak és drága ételek a hiúságok kerülésére figyelmeztetnek.

A csendeletről és magánképekről eperjesi **Bogdány Jakab** és veje, **Stranover Tóbiás** volt híres. A barokk korban népszerűek voltak az állatképek, és ismertek a főúri élet tartozékának tekintett kutyákról festett portrék, a vadász-zsákmányokat megjelenítő képek, különleges és egzotikus állatokat felvonultató művek, „morális” tartalmú állatok.

A magyar életképfestés ritka darabjai közé tartozik Johann Martin Stocknak az esztergomi Keresztény Múzeumban található „társasági jelenetei”.

Barokk stílusú kastélyépítészet

A barokk kastélyok építési elemei

Erdélyben elsőként a francia barokkban kiérlelt *maison de plaisance*-ok „mulatókastélyok” műfaja vált népszerűvé. A másik elem a *cour d'honneur*, a kastélyok és paloták főbejárata előtti díszudvar, amelyet oldalról U alakban a főépület és a két előreugró szárny fog közre (például a királyi palotában, Budán). A középszakaszát, a főépület kiemelkedő részét, a díszudvar felől előreugró kocsialáhajtó alkotja, amit kívülről három rizalit tagol: a homlokzat síkjából teljes magasságba, derékszögű vagy lépcsőzetes alakban kiugró szakasz.

Egy másik fontos eleme a kastélyoknak a pavilon, a kastélyok középső, kupolával fedett része.

Erdélyi barokk kastélyok

A kastélyépítés a várak XVIII. századi átalakításával vette kezdetét, amikor az erődítésekre, leányvárakra, sáncárcokra, felvonóhidakra már nem volt szükség. A vezető családok igyekeztek lépést tartani a bécsi és magyarországi főurakkal, ezért váraikat derűsebb, világiasabb modorban építtették át. Erdélyben az arisztokrácia vonzódott az új stílushoz. A fő építetők e korban a *Hallerek, Telekiek, Toldalagiak, Wesselényiek, Bruckenthalok és a Bánffyak*.

Az első barokk kastélyt 1725-től kezdődően építtették a Hallerek - a kapioni vár udvarára. Az 1720-as években építették fel a szentbenedeki Kornis vár barokk bástyáit, és barokkosították a vargyasi kastélyt. Barokk képet nyert a dévai Magna Curia is, amikor 1743-ban Haller János grófnak és feleségének, Daniel Zsófiának birtokába került. Ugyanekkor gazdagodott barokk-kori részleteivel az ősi bonchidai kastély. A vár urát, Bánffy Dénest lótenyésztés iránti nagy érdeklődése vezette rá, hogy a kastélyt nagyszabású, patkó alakú istállóval és lovardával bővítse. A tervet Bécsből hozatta.

A nagy előudvart a kolozsvári **Peter Grimmer** építette, a gyönyörű díszkapu, a lovarda- és istállókakapuk, a patkóépület attikáján végigvonuló 32 szobor galériája, a lovarda urnadíszei, a kastély északi traktusának szobrai a már említett **Johann Nachtigall** művei.

Kolozsváron Bánffy Dénes fia, György tette le a palotája alapkövét 1773-ban, amely végül is 1786-ban készült el. A tervező mester és az építés vezetője **Johann Eberhard Blaumann** (1733-1786) építész és szobrász volt, aki Württemberg-ből vándorolt Nagyszebenbe, itt lett városi építőmester és került kapcsolatba Bánffy Györggyel. Blaumann korai működésének emlékei a szebeni gótikus templom négy mozgalmas epitéfiuma, ő építette a minorita templom homlokzatát (1765), de a bonchidai kastély főszárnyának karsú oszlopos portálját (1784) is.

A régi zsigóvár mellett Wesselényi István és felesége, Bánffy Kata építtetett házat 1702-ben, amelyet fiuk, István feleségével, Daniel Polyxénával együtt 1749-ben restauráltatott. Wesselényi István a bonchidai istálló mintájára hasonló alaprajzú istállót építtetett lovainak. Ehhez az istállóhoz később Wesselényi Miklós azonos méretű lovardát készíttetett. A kastélyépítés során Zsigóvár is dolgozott a két „nagy”, **Nachtigall** és **Schuchbauer**.

A hadadi vár helyén Wesselényi Ferenc és Rhédey Zsuzsanna kezdett építeni 1763-ban, s fiuk, Farkas - már Bethlen Júliával együtt - 1776-ban fejezte be, ablakkövei, stukkómennyezetei, a homlokzati címerablak és a park díszurnái ugyancsak Schuchbauer művei.

A Maros-menti kastélyok és a vásárhelyi főúri házak építésében a Telekiek és a Toldalagiak emelkednek ki. Toldalagi László építtette a piactéri házat Marosvásárhelyen (1759-1772), a munkálatokat **Schmidt Pál** építőmester vezette. Vásárhelyen a másik barokk palotát Bethlen Krisztina, Kendeffy Elek özvegye építtette 1789-ben. Híres ugyanakkor a geryeszegi kastély is, amelyet Teleki László és fia, Teleki József rendelt meg 1772-ben.

A Pest környéki U alakú kastélytípust követve építtette fel kerelőszentpáli kastélyát Haller István 1710-ben, de ugyanerre a mintára épült az erdőszentgyörgyi Rhédey-kastély, a Bornemisszák görögnyeszentimrei kastélya, a Rhédey Mihály mezősámsodi kastélya, Teleki Sámuel sáromberki kastélyának két földszintes szárnya, Haller János csákiigorbói kastélya (1766), a fehéregyházi Haller-kastély.

Folytatjuk

(Megjelent a Keresztény Szó 2005. augusztusi számában)

**A szerző harmadéves egyetemi hallgató a kolozsvári BBTE teológiai fakultásán*

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról

A Füzetek 2005 decemberi számában Kozma István - Sasvári László rendkívül értékes és hiánypótló közleményében - Örmények Erdélyben az 1850-es népszámlálás tükrében címmel olvashattuk, hogy Magyarláposon annakidején 51 fő vallotta magát örménynek.

Barátom-rokonom a magyarláposi születésű Kerekes József okl. villamosmérnök levélben keresett fel, és fénymásolatban elküldte nekem Kádár József Szolnok-Doboka vármegye Monographiája V. kötete 20. oldalát, melyben a következő mondat olvasható: Magyarláposon 1841-ben a katolikus lelkek száma 159, katolikus örmény 77, azaz 46 férfi, 31 nő. Tehát annak idején az egyházközség tagjainak csaknem fele örmény volt.